– виділити суб'єктів, які використовують спеціальні знання при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу культурних цінностей;
– окреслити коло питань, що вирішується шляхом використання спеціальних знань;
– визначити спеціальні знання, що використовуються при виявленні розкрадань, при установленні справжності та оцінці вартості культурних цінностей;
– визначити спеціальні знання, що використовуються при розшуку викрадених культурних цінностей та встановленні осіб, які його вчинили.

О.В. Мельник, канд. юрид. наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЯ НАСЕЛЕННЯ СЬОГОДНІ: ВАРТО ЧИ НІ?

В статті приділено увагу історії розвитку та деяким характерним рисам впровадження дактилоскопії. В ній висвітлено теоретичні думки та емпіричні дані, що стосуються проблеми використання біометричних даних. Автором зроблена спроба проаналізувати точку зору Священного Синоду Руської Православної Церкви для з'ясування даного питання.

Злочинність являє собою складне соціальне явище, що має свої об'єктивні причини і умови. Здійснення на сучасному етапі задачі зниження рівня злочинності можливо лише шляхом правильного застосування в боротьбі з правопорушниками комплексних заходів координації діяльності правоохоронних органів.

В комплексі заходів, направлених на скорочення і ліквідацію злочинності в нашій державі, важливе значення має і дактилоскопія.

Водночас, права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності демократичної, соціальної, правової держави. Основний Закон України закріпив положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю для держави. Україна почала відроджувати національну правову систему, яка перш за все визнає загальнолюдські цінності, права і свободи громадян.

Надійний захист прав людини — найвищій критерій оцінки діяльності всіх юридичних інститутів держави, які складають систему правоохоронних органів та правозахисних організацій. Визначальною в роботі таких органів є застосування на практиці знань з криміналістики.

Історія дактилоскопії куди стародавніше за історію самої криміналістики, і йде вона своїм корінням углиб століть. У Вавилоні, Давньому Єгипті, Китаї, Японії відбитки великого пальця спрадавна використовували для посвідчення особи при укладенні різних договорів і операцій.

Із розвитком дактилоскопії відомі події 1917 р. в Росії на деякий час призупинили вдосконалення дактилоскопічної реєстрації та ідентифікації: були ліквідовані поліцейські карно-реєстраційні установи, в яких виконувалися дактилоскопічні експертизи, фактично не діяли кабінети судової експертизи. Але вже на початку 20-х років учені і практики продовжили свою діяльність. Завдяки науковцям, серед яких К. Боневі, В.І. Громов, Г.І. Данилевський, Ю.М. Кубицький, С.Н. Матвєєв, С.М. Потапов, І.М. Якимов, інтенсивно розробляються теоретичні питання, продовжується робота з інформаційного впровадження дактилоскопії. Видається низка підручників, в яких зокрема представлена і дактилоскопія, та посібників для практичних працівників.

В Україні в Центральному управлінні карного розшуку почав функціонувати науково-технічний відділ, до складу якого увійшли й реєстраційно-дактилоскопічне відділення.

Упродовж десятиліть ця сфера криміналістики широко використовувалася не лише як надійний та ефективний метод ідентифікації й реєстрації, а й профілактика злочинності. Вже в 1958 р., за даними оперативно-слідчої практики органів міліції Української РСР, майже 45% становили саме дактилоскопічні експертизи та дослідження. Особлива увага надається дослідженню та використанню в практичній діяльності нових методів виявлення і фіксацій слідів пальців рук [2, с. 121].

Наприкінці 70-х років дактилоскопія як метод ідентифікації та реєстрації досягла своїх максимальних можливостей при ручному варіанті роботи з базами даних. Зростала кількість слідів рук, вилучених з місць подій.

У США з 1980 року діє загальнонаціональна база даних (Automated Fingerprint Identification Systems (AFIS)). З 1999 року вона повністю комп'ютерізована. Відбиток пальця сканується, закладається в комп'ютер і автоматично порівнюється з базою даних, в якій міститься

приблизно 110 млн. відбитків. Проте в процесі експертизи беруть участь живі експерти, які аналізують відбитки пальців, ґрунтуючись на критеріях, які поки неможливо закласти в комп'ютерну програму. Саме вони виносять остаточний вердикт і саме тут закладена "міна" під дактилоскопією. В світі не існує єдиного методу аналізу відбитків пальців. У Італії, наприклад, відбитки пальців аналізуються на підставі 16 або 17 точок збігу. У Бразилії для цієї ж мети використовується 30 крапок, в Швеції — 7, в Австралії — 12.

Дактилоскопія застосовується в США дуже широко. Наприклад, для отримання виду на постійне проживання в США всі іноземці зобов'язані здавати відбитки пальців. Для влаштування на деякі робочі місця (наприклад, для отримання права доглядати за самотніми людьми похилого віку) необхідно здати відбитки пальців і отримати довідку, що ці відбитки не належать злочинцеві або людині, яка підозрюється в скоєнні злочинів. Приватні детективні агентства пропонують будь-якому охочому перевірити, чи знаходяться відбитки пальців його знайомого в поліцейській картотеці. Для покупки річного абонемента на відвідини парку розваг "Диснейворлд" (Disnay's World's Magic Mountains), потрібно здати відбитки пальців. Пройшли перші експерименти в магазинах роздрібної торгівлі. Покупцям пропонується здати відбиток великого пальця, яким вони зможуть "розплачуватися", якщо забудуть гаманець вдома. Нині біометричними пристроями, зокрема пристроями пізнання відбитків пальців, оснащуються не тільки секретні об'єкти, але й звичайні офіси, а також приватні автомобілі, сотові телефони, комп'ютери тощо.

Паспортна Служба США (Passport Services) повідомила, що з жовтня 2004 року всі американські паспорти містять комп'ютерний чіп з біометричною інформацією про власника паспорта (у тому числі і з відбитками пальців). Одночасно, на прикордонних контрольно-пропускних пунктах США будуть встановлені спеціальні пристрої, здатні прочитувати цю інформацію. Раніше принципове рішення про створення біометричних паспортів ухвалив Європейський Союз. Зараз розробками біометричних технологій займаються близько 800 американських компаній, що входять в "Біометричний Консорціум" (The Biometric Consortium), об'єднання, створеного за допомогою державних структур США. Приблизно третина з них розробляє дактилоскопічні технології.

Сучасний рівень технологій теоретично дозволяє без особливих проблем упровадити біометричні механізми повсюдно. Спеціальни-

ми сканерами, що "прочитують" відбитки пальців, оснащені деякі сейфи. З'явилися розробки вогнепальної зброї, оснащеної подібним сканером, здатним відрізнити відбиток пальця власника зброї і що включає блокування пострілу, якщо відбиток не відповідає відбитку власника, що робить неможливим використання пістолета або рушниці зловмисниками. Відбитками пальців швидше за все оснащуватимуться кредитні картки — банківська індустрія, страждаюча від діяльності шахраїв, обговорює можливість використання подібних технологій вже в майбутньому десятилітті. Існують технології, здатні використовувати відбитки пальців людини як паролі, потрібні багатьма сайтами Інтернету.

Дактилоскопія до цього дня вважалася одним з найнадійніших і перевірених методів біометрії. Відбитки пальців людини практично не зазнають змін під час життя, і вони повністю відновлюються, якщо шкіра пошкоджена. Для взяття відбитку пальця не потрібне складне устаткування, використовуються певні системи. Прикладами таких систем можуть бути автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система по слідах і відбитках пальців і долонь "АДІС Папілон" (Росія), система обліку робочого часу і контролю доступу по відбитках пальців BioTime (Росія), Next Generation Identification (NGI) глобальна система ідентифікації, що розробляється ФБР [3]. Інші методи біометрії, наприклад, ідентифікація людини за формою вуха, радужки ока, тембру голосу, ДНК тощо значно більш дорожчі і не такі зручні.

Правоохоронні органи усіх рівнів сьогодні докладають значних зусиль щодо комп'ютеризації своєї роботи. З 2000 р. у найбільш розвинених країнах Європи 70 відсотків усіх систем дактилоскопічного обліку використовують лише електронні засоби і носії, а до 2008 р. частка "паперових" систем у них складе тільки 8 відсотків. Злочинцям, володіючи значними фінансовими ресурсами, неважко змінити зовнішність з допомогою пластичної операції, однак поки що не розроблені способи корекції папілярних візерунків пальців рук. Сьогодні високорозвинені країни Європи накопичили багато розрізнених систем автоматизації і зіштовхнулися з проблемою інтегрального вирішення проблеми ідентифікації (включаючи дактилоскопічну) і обліку. Інакше кажучи, названі країни увійшли в епоху переходу кількості у якість, коли острови автоматизації (системи дактилоскопічного обліку, керування транспортом, страховий бізнес тощо) поступово переростають у архіпелаг інтеграції.

Правоохоронні органи країн Європи широко використовують автоматизовані інформаційно-пошукові системи, які дозволяють значно оптимізувати розкриття та розслідування злочинів.

Таким чином, вельми актуальним видається перейняття такого передового досвіду розвинених країн. Але чи зможемо ми сьогодні впровадити таку ідеальну модель, яка б не суперечила правам та свободам людини і громадянина, а також його особистим переконанням?

Але з цього приводу вельми цікавим є думка Священного Синоду Руської Православної Церкви. Зрозуміло, що на сьогоднішній день освіта та наука є світськими, але право знати точку зору Церкви ніхто відмінити не може.

Так, видається сприйнятним використання для безпеки людства сучасних технічних досягнень, в тому числі електронних засобів, які лише розвивають вже звичні методи, адже зображення обличчя та тіла особи використовувалися вже в далекі стародавні часи. Покращення засобів їх запису не несе само по собі нічого принципово нового.

Проте, як зазначив Священний Синод, разом з технічними перевагами, створення і об'єднання масивів особистої інформації, а також розвиток електронних засобів, пізнання особи таїть в собі немало небезпек. Зростає залежність людини від неминучих технічних збоїв, помилок, халатності персоналу або втручання зловмисників. Не унеможливлено централізованого збору відомостей про приватне життя громадян і про їх переконання. Це створює загрозу правам і свободі особи, робить можливим тотальний контроль за життям людини, у тому числі за його світоглядом. Такий розвиток подій підсилює небезпека упередженого відношення до людини на підставі його релігійних, політичних або інших поглядів. Дана небезпека набуває вельми реальних контурів саме тоді, коли в національному і міжнародному праві закріплюються ідеї етичного і світоглядного релятивізму [4].

У багатьох питаннях влади вже пішли назустріч побажанням віруючих. Вельми важливо, щоб і надалі всі заходи, що робляться в цій делікатній сфері, проводилися гласно, під строгим суспільним контролем. Звернувшись до властей країн, в яких переважно проживає паства Російської Православної Церкви, Священний Синод виразив ряд побажань, задоволення яких могло б зняти наявну заклопотаність і не піддавати випробуванням традиційну для православних християн лояльність по відношенню до цивільних встановлень.

Зокрема, відмічена небезпека збору і зберігання даних про приватне життя людей, особливо про їх релігійний і політичний вибір, здоров'я, круг спілкування, подорожах і тому подібному.

Є невиправданим дистанційне пізнання людини без його відома, особливо в місцях, де він не зобов'язаний представлятися.

Кожна людина повинна знати, яка саме інформація про нього міститься в "електронному досьє", і мати можливість виключати з нього відомості, що втратили актуальність. Перелік збираних даних, що зберігаються, на думку Церкви, слід було б ясно визначити і зробити загальновідомим.

Представляється важливим, щоб розробка електронних систем ідентифікації і обліку громадян велася гласно, під суспільним контролем, з чітким поясненням її мотивування, а також з розкриттям значення використовуваних символів.

Важливим та необхідним є визначення списку інстанцій, що мають доступ до баз даних, а також прийняти заходи до захисту персональної інформації, підсиливши відповідальність за її незаконне використання.

Засоби пізнання людини не повинні шкодити його здоров'ю, принижувати його честь і гідність. Бачаться неприйнятними такі різновиди подібних засобів, які були б невід'ємні від людського тіла.

Найголовніше те, що неприпустимо, щоб люди, що з різних причин відмовляються від участі в новій ідентифікаційній системі, були відтіснені на узбіччя життя, істотно уражені в правах, піддані дискримінації при прийомі на роботу, розподілі соціальної допомоги і так далі. Для таких громадян має бути передбачена альтернатива, що дозволяє повноцінно жити в суспільстві, не перешкоджає здійсненню їх прав і свобод, користуванню законними пільгами незалежно від тих або інших форм ідентифікації особи.

Як вважає Священний Синод, православні християни повинні пам'ятати, що прийняття або неприйняття нових документів, у тому числі тих, що містять електронну інформацію про природні властивості людського тіла, не має бути приводом для засудження одних громадян іншими, для сіяння смути і розколу в державі [4].

Список використаної літератури

1. *Овруцкий Н.О.* Крылатые латинские выражения в литературе / Н.О. Овруцкий. — М.: Просвещение, 1969. — 350 с.
2. *Красюк І.П.* 100 років тому в Україні відкрито першу дактилоскопічну установу / І.П. Красюк // Криміналістичний вісник. — 2004. — № 1 (1). — С. 120–122.
3. *Мороз А.О.* Біометричні технології ідентифікації людини. Огляд систем / А.О. Мороз // Математичні машини і системи. — 2011. — № 1. — С. 39–45.

4. Сообщение Священного Синода Русской Православной церкви: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.patriarchia.ru/ua/db/text/1500075.html.

Резюме

В статье уделено внимание истории развития и некоторым характерным чертам внедрения дактилоскопии. В ней отражены теоретические мысли и эмпирические данные, которые касаются проблемы использования биоматематических данных. Автором сделанная попытка проанализировать точку зрения Священного Синода Руской Православной Церкви для выяснения данного вопроса.

Resume

In the article special attention is payed to the history of development and some features of introduction of dactylography. Theoretical ideas and empiric information which touch the problem of the use of biometrical information are reflected in it. By an author the done attempt to analyse the point of view of Sacred Synod of Ruskoy Orthodox Church for finding out of this question.

В.В. Черепущак, канд. юрид. наук, асистент

Національний університет "Львівська політехніка"

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВІДЕОЗЙОМКИ

Застосування судового відеозапису під час проведення слідчих (розшукових) дій передбачено кримінальним процесуальним кодексом України. Так, згідно із ч. 5 ст. 224 КПК України, під час допиту може застосовуватися відеозапис. В ч. 7 ст. 223 КПК України зазначено, що проведення таких слідчих (розшукових) дій як, пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, освідування особи можливе без залучення понятих тільки при застосуванні безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії [1, с. (КПК)].

За своєю природою носій із відеозаписом відноситься до документів та має доказове значення у кримінальному провадженні.

Відеозапис дає можливість здійснювати фіксацію зображення та звуку, дозволяє записувати об'єкти під час їх руху (при цьому забезпечується максимально точний збіг запису звуків з рухами і поясненнями окремої особи) та дозволяє зафіксувати найважливіші моменти здійснюваних слідчих (розшукових) дій.

Судовий відеозапис являє собою систему видів, методів і прийомів зйомки, які застосовуються при проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, судових експертиз з метою